

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı ikiye ayrılır:

A. Sözlü dönem

B. Yazılı dönem

A- İSLAMİYETTEN ÖNCEKİ SÖZLÜ DÖNEM

İSLAMİYET ÖNCESİ SÖZLÜ DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ:

- * Eserler genellikle anonimdir. Kim tarafından söylendiği belli değildir. Pek az eserin sahibi bilinmektedir
- * Akılda daha çok kalıcı olması ve nesilden nesile aktarımda daha etkili olması sebebiyle şiir tercih edilmiştir.
- * Edebiyat, atlı göçebe hayatının özelliklerini yansıtır.
- * Eserlerin tamamında milletin ortak duygu ve düşünceleri hâkimdir.
- * En eski eserlerde bile işlenmiş bir dil ve edebî üslûp görülür. Bu durum, bilinenlerden daha eski metinlerin olduğunu düşündürmektedir.
- * Yiğitlik, yurt ve tabiat sevgisi, büyüklere saygı, işlenen başlıca temalardır.
- * Nazım birimi olarak dörtlük tercih edilmiştir. Dörtlüklerin kafiye şeması genel olarak (aabb) şeklindedir.
- * Ölçü olarak hece ölçüsü kullanılmıştır.
- * Genellikle yarım kafiye tercih edilmiştir. Redif kullanılmıştır.
- * Dil saf Türkçedir. Yabancı dillerin etkisinden uzaktır. Yabancı kelime yok denecek kadar azdır. Yalın (süsten uzak, sade) bir dil kullanılmıştır.
- * Bu dönem **Destan Devri Türk Edebiyatı** olarak da bilinir.
- * Şiirler genellikle kopuz adı verilen çalgı aleti ile söylenirdi.
- * “Şamanizm, Maniheizm, Budizm” gibi dinlerin etkisiyle bir edebiyat oluşturmuşlardır.
- * Bu döneme yönelik bilgilerimizin çoğunu elimizdeki en önemli ve en eski kaynak Kaşgarlı Mahmut’un “Divan-ı Lügat-it Türk” adlı eserinden öğrenmekteyiz.

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı ile ilgili bazı notlar

- * **İslamiyetten önceki dönemde şair ve bilge kimselere isimler:** “Şaman, kam, baksı, ozan” dır. Hekimlik, büyücülük, bilgelik, şairlik gibi görevleri de olan bu ozanlar; sığır, yağ, şölen gibi törenlerde görev alıyorlardı.
- * **İslamiyetten önceki dönemdeki eserlerde şiirin tercih edilmesinin sebebi:** Akılda daha çok kalıcı olması ve nesilden nesile aktarımda daha etkili olması sebebiyle şiir tercih edilmiştir.
- * **İslamiyetten önceki dönemde kurultayın varlığı:** Türklerin İslamiyetten önce cumhuriyetle yani demokrasiyle yönetildiğinin bir göstergesidir.
- * **İslamiyetten önceki dönemde sagu, koşuk ve destanların söylendiği çalgı aleti :** Kopuz

İslamiyetten önce Türklerin yapmış olduğu törenler:

Sığır : Sürgün avında ava gidenler için yapılan törendir.

Şölen: Din ve eğlence törenlerine denir.

Yağ : Ölüm törenlerine denir.

İslamiyetten önceki dönemdeki sözlü dönemin edebî ürünleri:

1- Sagu 2- Sav 3- Koşuk 4- Destan

1- SAGU

Yuğ törenlerinde ölen kişinin ardından duyulan acıyı dile getirmek için söylenen şiirlere sagu denir.

Özellikleri:

- * Ölen bir kişinin arkasından söylenen ağıt şiirleridir.
- * Ölen kişinin iyiliklerini, yiğitliklerini, başarılarını, erdemlerini ve ölümlerinden duyulan üzüntüleri anlatır.
- * Koşuk nazım şekliyle söylenir.
- * Uyaklanması a a a b / c c c b şeklindedir.
- * 7'li hece ölçüsü ile yazılır.
- * Dörtlükler halinde yazılır.
- * Halk edebiyatında "ağıt"a, Divan edebiyatında "mersiye"ye benzer.
- * Günümüzdeki sagu örnekleri Divanü Lügati't-Türk'te yer almaktadır.
- * Geleneksel bir çalgı aleti olan kopuz eşliğinde söylenir.
- * "Yuğ" denilen ölüm törenlerinde söylenir.
- * Divan-ü Lügati't-Türk'teki *Alp Er Tunga Sagusu* bu türün önemli bir örneğidir.

2- SAV

Uzun deneyimler sonucu doğruluğu ispatlanmış kısa ve özlü sözlere sav denir.

Özellikleri:

- * Türk toplumunun dünyaya bakışını, geleneklerini, varlık anlayışlarını ortaya koyan özlü sözlerdir.
- * Günümüzdeki atasözlerinin karşılığıdır.
- * Savların bazıları hece sayısının eşit ve uyaklı olması nedeniyle nazım özelliği göstermektedir.
- * Günümüzdeki sav örnekleri Orhun Kitabeleri'nde ve Divanü Lügati't-Türk'te yer almaktadır.

3- KOŞUK

Aşk, tabiat ve kahramanlık gibi konularda yazılmış olan şiirlere koşuk denir.

Özellikleri:

- * Koşuklarda Türklerin yaşayış biçimi, duygu ve düşüncelerini bulmak mümkündür.
- * 7'li hece ölçüsü ile yazılır.
- * Dörtlükler halinde yazılır.
- * Bu şiirlerde düz kafiye kullanılır: aaaa, bbba, ccca... (aaab cccb dddb)
- * Sığır denilen sürek avlarında söylenen lirik şiirlerdir. Şölenlerde de okunur.
- * Halk edebiyatındaki koşmaya, Divan şiirindeki gazele benzer.
- * Günümüzdeki koşuk örnekleri Divanü Lügati't-Türk'te yer almaktadır.
- * Geleneksel bir çalgı aleti olan kopuz eşliğinde söylenir.

4- DESTAN

Bütün bir toplumu derinden etkilemiş savaş, göç ve doğal afet gibi önemli olaylar sonucu ortaya çıkmış olağanüstülüklerle süslü uzun manzum öykülere destan denir.

Özellikleri:

- * Destanlar konularını gerçek olaylardan alır. Fakat bu olaylar zamanla olağanüstü özellikler alır.
- * Olağan ve olağanüstü olaylar iç içededir.
- * Destanlar halk arasında nesilden nesile aktarılırken kendiliğinden oluşan hikâyelerdir.

- * Destanlar toplumun yaşayışı, dini, dili, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi verir.
- * Genellikle manzumdurlar. Az olmakla beraber nazım-nesir karışık olan destanlar da vardır. Bazıları, manzum şekilleri unutulmuş günümüze nesir hâlinde ulaşmıştır.
- * Destanlar nazım biçiminde dörtlükler halinde yazılır.
- * Anonimdirler. Kim tarafından söylendiği belli değildir.
- * Destanlar savaş, deprem, yangın, mizah, ünlü kişilerin yaşamları konularında yazılır.
- * Destanlar, tarihî ve sosyal olaylardan doğarlar. Bu eserlerde genellikle, yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenir.
- * Destandaki kişiler kral, han, hakan...vb. seçkin kişilerdir.
- * Destanlar toplumun ortak görüşlerini yansıtır.
- * Genellikle 8'li ve 11'li hece ölçüsü ile yazılır.
- * Genellikle yarım kafiye kullanılır. Kafiye düzeni şöyledir: baba-ccca-ddda-eeea

Destan çeşitleri :

Destanlar iki çeşittir:

a. Doğal Destan: Halk arasında nesilden nesile yayılarak kendiliğinden oluşmuş olan destanlardır.

b. Yapma Destan: Bazı şair ve yazarlar kendi milletlerinin tarihinden çıkmış olaylara kendi duygu ve düşüncelerini de katarak yazmış olduğu destanlara yapma destan denir.

Örnek:

- * Yazıcıoğlu Ali → Şelçukname,
- * Fazıl Hüsnü Dağlarca → Üç Şehitler Destanı,
- * Mehmet Akif → Çanakkale Destanı,
- * Kayıkçı Kul Mustafa → Genç Osman Destanı
- * Dante → İlahi Komedi (İtalya)
- * Tasso → Kurtarılmış Kudüs (İtalya)
- * Milton → Kaybolmuş Cennet (İngiliz)
- * Aristo → Çılgın Orlando (İtalya)
- * Comoens → Oslusidas (Portekiz)
- * Vergilüs → Aeneis (Latin)

Destanların oluşum aşamaları:

Destanlar üç aşamada oluşur:

a. Oluş Dönemi (Çekirdek): Halka mal olmuş ve halkın üzerinde derin izler bırakmış bir olay ve olayın kahramanının zamanla kuşaktan kuşağa aktarılırken değişerek birtakım olağanüstü özellikleri aldığı dönemdir.

b. Yayılma Dönemi: Olağanüstülüklerle dolu olayların ve kahramanlıkların ağızdan ağza, nesilden nesile sözlü gelenek yoluyla aktarıldığı dönemdir.

c. Toplama-Derleme Dönemi: Büyük bir halk şairinin olayları oluş sırasına göre bir bütün halinde nazma döküp destanı ortaya çıkardığı dönemdir. Bu dönemde destan yazıya geçirilir ve kalıcılığı sağlanır. Çoğu zaman derleyen veya yazıya geçiren belli değildir.

İslamiyetten önceki Türk destanlarının içeriği:

Altay-Yakut Destanları

a. Yaratılış Destanı:

Tanrı Kayra Han'ın dünyayı yaratması ve şeytanı (Erglig) huzurundan kovması anlatılır. Bu destan, Türk milletinin, dünyanın yaratılışı hakkındaki duygu, düşünüş, görüş ve inanışlarını anlatarak yakın çağlara kadar, Orta Asya Türk halkı arasındaki yaşam gücünü göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Saka Destanları

a. Alp Er Tunga Destanı:

MÖ 7. asırda Türk-İran savaşlarında ün kazanmış, İran ordularını defalarca mağlup etmiş bir Türk hükümdarı olan Alp Er Tunga'nın yiğitliklerini ve yaptığı savaşları anlatır. Destan kahramanı Alp Er Tunga daha sonra İranlılarca bir hile ile öldürülmüştür. Firdevsi'nin Şehname'de Afrasiyap olarak geçer. Alp Er Tunga'nın ölümünde söylenmiş bir sagu Divan-ı Lügat'it Türk'te bulunmuştur. Ancak bununla ilgili asıl bilgi Şehname adlı İran destanında vardır.

b. Şu Destanı:

Şu adındaki bir hükümdarın Büyük İskender'in Türk illerine yürüyüşü sırasında onunla yaptığı savaşları anlatır. Sonunda Şu, İskender'le anlaşır ve Balasagun yöresine yerleşir ve "Şu" şehrini kurar. Bu destan bazı Türk boylarının adlarının nereden geldiğini izah yönüyle önemlidir. Eski Saka devletinin hükümdarlarına "Şu" adı verilmesi dolayısıyla, bu destan Saka destanı olarak da bilinir.

Hun-Oğuz Destanları

a. Oğuz Kağan Destanı:

Bu destanda Hunların büyük hükümdarı Oğuz (Mete Han) Kağan'ın yaşamı, yiğitlikleri, ülkesini nasıl genişletip oğulları arasında nasıl bölüştürdüğü ve Orta Asya'da Türk birliğini kuruşu anlatılır. MÖ 2. asırda doğmuştur. Bu eserde Oğuz Kağan'ın halkına bazı hedefler göstermesi bakımından önemlidir.

b. Attila Destanı

Batı Hun hükümdarı Attila'nın fetihleri etrafında oluşmuştur. MS 5. yüzyılda Avrupa'ya korkulu yıllar yaşatan Attila, Rusya'dan Fransa'ya kadar bütün Avrupa'yı almış, Roma'ya kadar uzanmıştır. Evlendiği gece çok içtiğinden burun kanamasıyla ölmüştür. Destanda onun ölümüyle ilgili söylenen ağıtta bir ölüm feryadı değil, kahramanlıkları anlatılmaktadır.

Göktürk Destanları

a. Bozkurt Destanı:

Göktürklerin dişi bir kurttan türeyişini anlatılır. Savaşta yaralanan bir Türkün dişi bir kurt tarafından kurtarılması, korunması ve Türklerin, sözü edilen kurtla bu Türkten çoğalması konu edilir. Göktürklerin ilk hakanı Asena'nın bu dişi kurttan türediğine inanılır.

b. Ergenekon Destanı:

Düşmanları tarafından yenilen Türkler, yok olma aşamasına gelir. Düşmanın elinden kaçabilen iki aile, yolu izi olmayan Ergenekon'a gelir ve yerleşir. Orada dört yüz yıl kadar kalırlar ve çoğalırlar. Ergenekon'a sığmayacak dereceye gelince önlerine yol almalarını engelleyen bir demir dağı çıkar. Demir dağı eritip Ergenekon'dan çıkarlar. Atalarının düşmanlarını yenip intikamlarını alırlar ve Gök-Türk devletini kurarlar. Destanın en önemli özelliği tarihle benzerlik göstermesidir. Türklerin demiri işleyen ilk kavimlerden olması da önemlidir.

Uygur Destanları

a. Türeyiş Destanı:

Uygur hakanının üç kızını insanoğluyla evlendirmeyi uygun bulmayıp onları bir tanrıyla evlendirmesini konu alan bir destandır. Destana göre eski Uygur hükümdarı kızlarının insanlarla değil Tanrılarla evlenmesini istiyordu. Bu yüzden onları insanlardan uzak bir yere bıraktı. Uygur hükümdarı tanrıya kızlarıyla evlenmesi için yalvarıp yakardı. Tanrı nihayet Bozkurt şeklinde geldi ve kızlarla evlendi. Bu evlenmeden Bozkurt ruhu taşıyan Uygur çocukları doğdu. Böylelikle Uygur Türkleri bu evlilikten çoğaldı.

b. Göç Destanı:

Uygur hükümdarlarının Çinlilerle savaşmamak için Çin prensesiyle evlenmek istemesi ve Çinlilerin bu prenses karşılığında Türkçede kutsal sayılan bir taşı almalarını anlatır. Taş, Çinlilere verilince Türkler tanrı tarafından cezalandırılır ve Uygur ülkesine felaket çöker. Kuraklığın başlaması üzerine de göç ederler. Uygur halkı Beş Balık denilen yere yerleşir. Destanın en önemli özelliği değersiz bir taş parçasının bile hiçbir şey uğruna düşmana verilmeyeceği inancını anlatmasıdır.

İslamiyetten sonraki Türk destanları

- a. Manas Destanı
- b. Cengiz Han Destanı
- c. Timur Destanı
- d. Seyit Battal Gazi Destanı
- e. Köroğlu Destanı
- f. Danişment Gazi Destanı

DÜNYA DESTANLARI

- * Hint Destanı: Ramayana ve Mahabarata
- * Yunan Destanı: İlyada ve Odyssea
- * Latin Destanı: Eneid
- * İran Destanı: Şehname
- * Fransız Destanı: Chanson de Roland
- * Fin Destanı: Kalevala

- * Alman Destanı: Niebelungen Lied
- * Rus Destanı: İgor
- * Japon Destanı: Şinto
- * İspanya Destanı: Cid
- * Sümer Destanı: Gilgamiş

B- İSLAMİYETTEN ÖNCEKİ YAZILI DÖNEM

Genel Özellikleri:

- *Türk dilinin tespit edilebilen en eski yazılı metinleri VII. asrın sonlarına ve VIII. asrın ilk yarısına ait olan dikili taşlar (Yenisey ve Göktürk Kitabeleri) ve Uygur dönemine ait olan dinî metinlerdir.
- *Yazılı dönemde Göktürkler ve Uygurlar kendi alfabeleriyle eserler vermiştir.
- *Dönemin eserleri, gerek muhtevaları, gerekse mükemmel dil ve üslûplarıyla Türk dilinin, edebiyatının ve tarihinin önemli kaynakları arasında yer almaktadır.
- *Abidelerin yazarı, bilinen ilk edebiyatçı olan *Yollug Tigin*'dir, dense de ilk olarak dikilen Tonyukuk Abidesi'nde adı geçmemektedir. Bu bilgi adı belli ilk Türk yazarı olarak Vezir Tonyukuk'u göstermektedir. Yollug Tigin ayrıca abidelerin yazarı değil "yazan"ıdır.

İslamiyetten önceki dönemdeki yazılı dönemin edebî ürünleri:

- 1- Göktürk kitabeleri (Orhun Abideleri)
- 2- Uygur Metinleri

1- Göktürk Kitabeleri (Orhun Abideleri)

Göktürk (Orhun) Kitabelerinin Özellikleri

- * Türklerin bilinen ilk yazılı edebî eseridir.
- * Doğu Göktürklerin tarihine ışık tutar.
- * Söylev(Nutuk) türünde yazılmış ilk eserlerimizdendir.
- * Oldukça gelişmiş ve işlenmiş bir dil kullanılmıştır. Türk dilinin gelişmişlik düzeyine ilişkin etraflı bilgiler edinilebilir. Türk dilinin yapısını ve tarihi gelişimini öğrenmemiz yönünden önemli bir eserdir.
- * Kitabede hem dinî hem de din dışı konular işlenmiştir.
- * Tarih, coğrafya ve edebiyata kaynak olacak niteliktedir.
- * Türk tarihini, toplumun yaşam biçimini, dünyaya bakış tarzını ortaya koyar.

- * Kitabelerde idarecilerin ve sultanların halkı aydınlatması, yaptıklarının hesabını halka vermesi anlatılır.
- * Kitabelere ebedî taş, sonsuz taş anlamına gelen “*bengi taş*” adı verilirdi. Çünkü Türkler, Türk milletinin sonsuza kadar yaşayacak bir millet olduğunu tasavvur ediyordu.
- * 25 Kasım 1893’te Danmarkalı Dil Bilimci W.Thomsen kitabeleri Çin yazısından faydalanarak çözmüş ve 1922’de yayınlamıştır.
- * Kitabeler şu an Moğolistan’ın doğusunda Orhun Nehri’nin eski yatağında bulunmaktadır.
- * Kitabenin etrafında kim adına dikilmiş ise onun adına mabet ve o kişinin heykelleri, ayrıca o kişinin yaşamı boyunca öldürdüğü kişi sayısınca *balbal* denilen taşlar bulunurdu.
- * Kitabeler kaplumbağa kaidesinin üzerine oturtulmuştur. Kaplumbağanın hem uzun ömürlü bir hayvan olması, hem de yol alırken adımlarını düşünerek ağır atması sebebiyle kitabeler bu hayvanın kaidesi üzerine oturtulmuştur.
- * Yollug Tigin tarafından bir yüzleri Göktürk alfabesiyle, diğer yüzleri Çince yazılmıştır. Bu yönüyle Yollug Tigin edebiyatımızdaki ilk yazardır.
- * Türk milletinin adının geçtiği ilk Türkçe metin Göktürk Kitabeleri’dir.
- * Göktürk Kitabeleri üzerinde çalışma yapan Türk araştırmacılar Şemsettin Sami, Necip Asım, Hüseyin Namık Orkun, Nihal Atsız, Fuat Köprülü, Muharrem Ergin’dir.
- * Kitabelerden ilk olarak XIII. yüzyılda İranlı tarihçi Alâeddin Atâ Melik Cüveynî eserinde bahsetmiş fakat bu bilgiler ne o devirde ne de sonraki devirlerde pek ilgi görmemiştir. 1709 yılında Ruslara esir düştüğü için Sibiryaya sürgüne gönderilen İsveçli subay *Johann Von Strahlenberg* kitabeleri bulmuş ve onlarla ilgilenerek ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Göktürk Kitabeleri dikiliş amacı

Devletin ileri gelenlerin ve kağanların ölümünden sonra onlar adına bir mabet inşa ettirmek eski bir Türk geleneğidir. Mezar taşlarının yani kitabelerin üzerinde kağanların ve devlet adamlarının bir çeşit vasiyeti olan önemli düşünceler ve nasihatler kazınarak gelecek zamanlarda milletin bu yazılanlardan ders alması ümit edilirdi.

Göktürk Kitabeleri

- * **Tonyukuk Kitabesi – 725**
- * **Kül Tigin Kitabesi – 732**
- * **Bilge Kağan Kitabesi – 735**

Göktürk Kitabeleri’nin içeriği

Kültigin Kitabesi: Kitabeyi Bilge Kağan diktirmiştir. Bu kitabede konuşan Bilge Kağan’dır. Bilge Kağan, Göktürk Devleti’nin kuruluşu ve tarihi ile ilgili önemli bilgiler verir. Kültigin Kitabesi’nde (732) ayrıca Kültigin’in halkı için yaptıkları anlatılır. Bumin ve İstemi Kağan dönemlerinden başarıyla söz edilir. Yönetimi esnasındaki başarısızlıkları ve bunların nedenlerini anlatır. Çin ile yapılan savaşlardan bahsedilir. Bilge Kağan, bu kitabede ulusuna bir takım mesajlar vermeyi amaçladığını söyler. Bu nedenle sözlerinin unutulmaması gerektiğini, yazıtın dikiliş amacının geleceğe yönelik olduğunu belirtir. Ayrıca kitabede Kültigin’in ölümü ve yas töreni anlatılmıştır.

Bilge Kağan Kitabesi: Bilge Kağan anısına, 735 yılında oğlu Tengri Kağan tarafından dikilmiştir. Bilge Kağan’ın yiğitlikleri ve Türk milletine iletmek istediği mesajlar kitabenin içeriğini oluşturur. Bu kitabede Kültigin Kitabesi’nden alıntılar vardır. Kültigin sonrası savaşlardan söz edilir. Çinlilerin Türklere nasıl hile yaparak esir aldıkları dile getirilir.

Tonyukuk Kitabesi: Kitabeyi Vezir Tonyukuk’un kendisi diktirmiştir. Göktürklerin dört hakanına vezirlik yaparak hizmet eden Tonyukuk, döneminin tarihini, kendi hatıraları şeklinde oldukça düzgün bir halk diliyle, yurdunu çok seven başarılı bir devlet adamı görüşüyle yazmıştır. Anlatımda, atasözlerine(sav) bolca yer verilmiştir. Tonyukuk bu yazıtında ilk 47 satırda İlteriş Kağan ile Kapagan

Kağan'ın dönemlerinden bahsetmektedir. Daha sonraki satırlarda ise kendisinden bahsederek Göktürk tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Göktürk Alfabesinin özellikleri

Göktürk alfabesi 38 harften oluşmaktadır. 4 tane sesli, 25 tane sessiz, 9 tane de birleşik sesli harf vardır. Kelimeler birleştirilmez. Kelimeler birbirinden “ : ” işareti yapılarak ayrılır. Bu sebeple “ : ” Türk edebiyatının kullanılan ilk noktalama işareti sayılır. Harfler genellikle yukarıdan aşağıya doğru sıralanmış, satırlar bu şekilde yazılmıştır. Aynı satırların yan yana dizilişi ise çok kere soldan sağdır. Bazen sağdan sola doğru yazılır. Metinlerinde tarih boyunca değişmeyen büyük ünlü uyumu kuralı vardır.

2- Uygur Yazıtları

Daha çok Budizm ve Maniheizm dininin esaslarını anlatan metinlerdir. Bunlar Turfan yöresinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Uygurların kâğıda kitap basma tekniğini bildikleri anlaşılmaktadır. Dönemden kalma birçok hikâyenin yanında “*kökünç*” denilen bir tür ilkel tiyatro eserleri de vardır. Uygurlar bu eserleri 14 harfli uygur alfabesiyle yazmışlardır.

Uygurcaya Çince'den çevrilen *Altun Yaruk* adlı eser, Budizme ait dini-ahlaki bir eserdir. Altun Yaruk 10 kitap 31 bölümden oluşmaktadır. Eserde Budizmin esasları ve Buda'nın menkıbeleri anlatılmaktadır.

En önemlileri şunlardır:

Sekiz Yükme (Sekiz Yığın): Çince'den çevrilen Sekiz Yükme'te Burkancılığa ait dinî-ahlâkî inanışlar ve bazı pratik bilgiler vardır. Uygurlar arasında çok yayılan bu eser; kısa cümleleriyle, içten anlatımı ve zengin söz varlığıyla dikkati çeker.

Altun Yaruk (Altın Işık): Singku Seli Tutung tarafından Çince'den Uygurcaya çevrilen en hacimli sudurdur. Burkancılığın temellerini, felsefesini ve Buda'nın menkıbelerini içerir. Bunlardan en meşhurları Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi (Açlıktan ölmek üzere olan parsı kurtarmak için kendini feda eden şehzadenin hikâyesi), Dantipali Bey hikâyesi (Maiyetindeki geyikleri kurtarmak için kendini feda eden geyikler beyini Dantipali Bey öldürür ve korkunç alevler de Dantipali Bey'i yutar.) ve Çaştani Bey hikâyesi (Ülkesindeki insanlara hastalık ve bela getiren şeytanlarla Çaştani Bey'in mücadelesi)dir.

İrk Bitig (Fal Kitabı): Köktürk yazısıyla yazılmış bir fal kitabıdır. Her biri ayrı fal olarak yazılan 65 paragraftan oluşur. Çeşitli inanışlar ve masal unsurlarının bulunduğu kitapta günlük dile ait pek çok kelime de vardır.

Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi (İyi Düşünceli Şehzade ile Kötü Düşünceli Şehzade): Burkancılığa ait bir menkıbenin hikâyesidir: İyi düşünceli şehzadenin bütün canlılara yardım etmek ve canlıların birbirlerini öldürmelerini engellemek için bir mücevheri elde etmek üzere yaptığı maceralı yolculuk anlatılır.

Uygur Alfabesinin özellikleri

Uygurların Soğdlulardan alıp geliştirdikleri bir alfbedir. Sağdan sola yazılır. 18-24 harften oluşur.

Yenisey Yazıtları:

- * Yenisey ırmağı çevresinde daha çok mezar taşlarından oluşan bu kitabelerdir.
- * Edebi olarak fazla bir önemi yoktur.
- * Yenisey nehrinin güneyinde, Tuva bölgesindeki Kem nehrinin kolları civarında bulunur. Bu sebeple aynı adla Yenisey Anıtları olarak adlandırılır.
- * Orhun Yazıtlarından daha eskidir.
- * Bu yazıtlar da İsveçli Strahlenberg tarafından 18. yüzyıl başlarında bulunmuştur. Yazıtların çoğu mezar taşlarıdır.
- * Yazıtların üslubu sadedir ve yazıtın dikildiği şahısları samimi bir dilde anlatmaktadır.
- * Göktürk harfleriyle yazılmıştır.
- * Kırgızlar'a ait olduğu sanılmaktadır.